

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника
Інститут мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва ім. М.Фіголя

Історія українського мистецтва

КОНСПЕКТ КУРСУ ЛЕКЦІЙ

Тернопіль

Навчальна книга — Богдан

УДК 7.03 (477)
ББК 85.03 (4Укр)
Л 84

*Затверджено Вченою Радою
Інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету ім. В.Стефаника*

Лукань В.Г.
Л 84 Історія українського мистецтва : конспект курсу лекцій /
В.Г. Лукань. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан,
2012. — 192 с.

ISBN 978-966-10-1655-1

Основний зміст конспекту курсу лекцій — розкриття найважливіших етапів розвитку українського мистецтва, аналіз його основних напрямів і стилів, характеристика видів, жанрів і окремих творів образотворчого мистецтва України.

Конспект містить авторські ілюстрації та тестові контрольні запитання.

Призначений для студентів мистецьких навчальних закладів, учнів художніх шкіл, викладачів історії українського мистецтва та культури, шанувальників українського мистецтва.

ББК 85.03.(4Укр)
УДК 7.03 (477)

ISBN 978-966-10-1655-1

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2012

ПЕРЕДМОВА

Історія українського мистецтва є важливою складовою предмета «Історія мистецтв». Розвиток загальної культури особистості, поглиблене вивчення вітчизняного мистецтва, здобуття мистецтвознавчих навичок, в основному, формується на лекційних та практичних заняттях з історії українського мистецтва.

Підготовка висококваліфікованого фахівця з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, дизайнера, викладача мистецьких дисциплін, зрештою, свідомого громадянина України, неможлива без знання історії українського мистецтва. Цей навчальний курс має великі можливості для творчого розвитку студентів, формування їхнього естетичного смаку і художніх потреб.

Основним змістом курсу є розкриття найважливіших етапів розвитку українського мистецтва, аналіз його основних напрямів і стилів, характеристика видів, жанрів і окремих творів образотворчого мистецтва України. Завдання навчального курсу полягає в тому, щоб об'єднати характеристику епохи з глибоким і конкретним аналізом кожного твору, розглядаючи цей твір як вияв історичного розвитку мистецтва, в тісному зв'язку з минулим і майбутнім, показуючи єдність конкретно-історичного і національного та всесвітньо-історичного і загальнолюдського.

Мета курсу лекцій – допомогти студентам глибше оволодіти знаннями з історії українського мистецтва, його складовими: архітектури, скульптури, живопису, ікономалярства, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, народного мистецтва тощо. Для цього пропонується відповідний лекційний курс, практичні заняття, завдання для самостійної роботи студентів під керівництвом викладача, орієнтовна тематика курсових робіт, розгорнутий список літератури до кожної теми.

Важливою складовою конспекту лекцій є ілюстративний супровід, у якому представлено основні архітектурні споруди, твори образотворчого мистецтва: ікономалярства, живопису, графіки, скульптури; народного декоративно-прикладного мистецтва України. На виконання кожної з ілюстрацій було витрачено до 3 хв., за такий час мали б робити начерки студенти на лекціях, оскільки власноруч замальовані об'єкти краще запам'ятовуються.

Запропонований курс лекцій з історії українського мистецтва укладений на основі програми до навчального плану для спеціальності № 8020208 – «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво», для освітньо-кваліфікаційного рівня: бакалавр, спеціаліст, магістр; кваліфікація: художник, дизайнер, викладач.

Визначальною особливістю даного курсу є те, що він адаптований до нового навчального плану, укладений на основі типових програм «Історія мистецтв» та «Історія українського образотворчого мистецтва» – К., РНМК 1992,

1993 рр., і є результатом досвіду викладання цього предмета протягом майже двох десятиріч років на художньому факультеті Інституту мистецтв Прикарпатського університету ім. Василя Стефаника.

Лекційний курс у програмі укладений за принципом «від мистецтва найдавніших часів до сучасності», з акцентом на тематику, що стосується мистецтва краю. обов'язковими є підсумкові кафедральні захисти курсових робіт з історії українського мистецтва. Кращі студентські роботи слід пропонувати для опублікування.

Запропонований конспект лекцій дає можливість індивідуального підходу викладача до висвітлення кожного розділу, теми, окремого питання. Він може слугувати прикладом діючого типового курсу, на основі якого легко розробити варіант індивідуального лекційного курсу. Викладач навчального курсу «Історія українського мистецтва» повинен постійно оновлювати та корегувати матеріал, у міру надходження публікацій та нових досліджень, поповнювати список рекомендованої літератури, слідкувати за відповідними публікаціями у фахових періодичних виданнях.

Для контролю знань подані тестові питання, а також контрольні роботи у формі тестових завдань. Студентам пропонується записати на розданому папері перелік мистецьких об'єктів у колонку один під одним – 12 рядків, про які йшлося на лекційних заняттях з історії українського мистецтва, а під час демонстрації об'єктів на екрані зазначити їх порядковий номер перед записаною назвою твору, у такий спосіб ідентифікуючи твори, запропоновані до визначення.

Для ускладнення завдання до записаного переліку пропонуються об'єкти, які не демонструються, а також демонструються об'єкти, що не записані в переліку. Таким чином, з 12 об'єктів, 10 відповідають списку і демонструються на екрані. Демонстрація одного твору відбувається протягом 10-15 сек. Загальний час текстового опитування – близько 6-7 хв. Кожна колонка оцінюється за 10-бальною шкалою. Одна помилка – оцінка на бал нижча. Відповідно, дві помилки – оцінка на два бали нижча і т.д. Запропонована система контрольного тестового оцінювання є авторською, ефективно використовувалася при викладанні навчального предмета «Історія українського мистецтва».

Практичне заняття № 3 (2 год.)
Бароко та рококо в українському мистецтві
другої половини XVII-XVIII ст.

ОРІЄНТОВНІ ТЕСТОВІ ПИТАННЯ. Блок № 3.

1. Як називається собор Видубецького монастиря у Києві?
1) *Борисо-Глібський*; 2) *Георгіївський*; 3) *Миколаївський*; 4) *Троїцький*.
2. Хто будівничий великої дзвіниці Києво-Печерської лаври?
1) *Б. Растреллі*; 2) *Й. Шедель*; 3) *С. Ковнір*; 4) *І. Григорович-Барський*.
3. Скільки фронтонів має Ковнірівський корпус Києво-Печерської лаври?
1) 9; 2) 8; 3) 7; 4) 6; 5) 5; 6) 4; 7) 3.
4. Яке ім'я мав скульптор майстер Пінзель?
1) *Пітер*; 2) *Павел*; 3) *Йоган*; 4) *Йосиф*; 5) *Бернард*; 6) *Бартоломео*; 7) *Степан*.
5. Яка скульптура увінчує собор св. Юра у Львові?
1) *Христа*; 2) *Богородиці*; 3) *Архангела Михаїла*; 4) *Юрія Зміборця*.
6. Скільки ярусів має велика дзвіниця Києво-Печерської лаври?
1) 2; 2) 3; 3) 4; 4) 5; 5) 6; 6) 7.
7. Скільки надбрамних церков є в Києво-Печерській лаврі?
1) *одна*; 2) *дві*; 3) *три*; 4) *чотири*; 5) *п'ять*.
8. В якому місті знаходиться ратуша, створена Меретином і Пінзелем?
1) *у Львові*; 2) *у Кам'янці-Подільському*; 3) *у Збаражі*; 4) *у Бучачі*; 5) *у Снятині*.
9. На честь кого названа брама до собору св. Софії у Києві?
1) *Мазепи*; 2) *Могили*; 3) *Ростовського*; 4) *Заборовського*; 5) *Хмельницького*.
10. Що таке мідьорит?
1) *холодна зброя*; 2) *скульптура з металу*; 3) *графічна техніка*; 4) *прикраса*.
11. Хто є автором так званого Богородчанського іконостасу?
1) *А. Галик*; 2) *І. Руткович*; 3) *М. Петрахович*; 4) *Я. Глинський*;
5) *Й. Кондзелевич*.
12. Ким був Й. Кондзелевич?
1) *зброярем*; 2) *військовим*; 3) *монахом*; 4) *музикантом*; 5) *друкарем*.

13. Хто виконав портрет Дмитра Долгорукого?

1) майстер Пінзель; 2) майстер Самуїл; 3) Яким Глинський; 4) Алімпій Галик.

14. Що робить козак, зображений у народній картині «Козак – душа правдивая»?

1) грає на бандурі; 2) б'є ворогів; 3) б'є воші; 4) п'є горілку; 5) танцює.

15. Що тримає в руках «Козак Мамай»?

1) шаблю; 2) рушницю; 3) бандуру; 4) чарку; 5) корону.

16. Хто автор гравюри «Нестор Літописець»?

1) Левицький; 2) Зубрицький; 3) Гочемський; 4) Щирський; 5) Тарасевич.

17. Який символ Євангеліста Марка?

1) ангел; 2) бик; 3) змія; 4) орел; 5) крилатий лев; 6) вівця; 7) риба.

18. Який символ Євангеліста Івана?

1) ангел; 2) бик; 3) змія; 4) орел; 5) крилатий лев; 6) вівця; 7) риба.

19. Який символ Євангеліста Луки?

1) ангел; 2) бик; 3) змія; 4) орел; 5) крилатий лев; 6) вівця; 7) риба.

20. Який символ Євангеліста Матвея?

1) ангел; 2) бик; 3) змія; 4) орел; 5) крилатий лев; 6) вівця; 7) риба.

21. Який архітектор збудував Маріїнський палац у Києві?

1) Б. Растреллі; 2) Й. Шедель; 3) С. Ковнір; 4) І. Григорович-Барський.

22. На чий кошт було збудовано Микільський військовий собор у Києві?

1) М. Миклашевського; 2) Д. Апостола; 3) Б. Хмельницького; 4) І. Мазепи.

23. На чий кошт було збудовано Спасо-Преображенський собор у Сорочинцях?

1) М. Миклашевського; 2) Д. Апостола; 3) І. Сулими; 4) І. Мазепи;
5) В. Гамалії.

24. Де знаходиться Іллінська церква Богдана Хмельницького?

1) у Батурині; 2) у Чигирині; 3) у Суботові; 4) у Седневі; 5) у Лубнах.

25. Хто виконав ікони іконостаса Успенського собору Києво-Печерської лаври?

1) Лука Боровик; 2) Іван Руткович; 3) Яким Глинський; 4) Алімпій Галик.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аронець М. Денис-Лев Іванцев. Життя і творчість. – К., 2008.
2. Архипенко О. Альбом. – К., 1989.
3. Афанасьєв Є. Українське радянське мистецтво: 1960-1980 рр. – К., 1983.
4. Афанасьєв Є. М. Лисенко. – К., 1975.
5. Баран В. Михайло Зорій. – Івано-Франківськ, 2003.
6. Безхутрий М. П. Левченко. – К., 1984.
7. Белецкий П. Георгий Нарбут. – Л., 1985.
8. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії. – Львів, 2005.
9. Владич Л. Карпо Трохименко. – К., 1969.
10. Владич Л. Василь Касіян. – К., 1978.
11. Врона І. Анатолій Петрицький. – К., 1968.
12. Вюник А. Осип Курилас. – К., 1963.
13. Вюник А. С. Гебус-Баранецька. – К., 1968.
14. Горбачев Д. Анатолій Петрицький. – М., 1971.
15. Гординський С. Українська ікона XII – XVIII ст. – Філадельфія, 1973.
16. Говдя П. Василь Одайник. – К., 1979.
17. Грицей О./ Упорядник С. Грицей. – Івано-Франківськ, 2006.
18. Даревич Д. Мирон Левицький. – Торонто, 1985.
19. Скульптура Михайла Дзіндри./ Упорядник Б. Мисюга. – Івано-Франківськ, 2001.
20. Дюженко Ю. Микола Бурачек. – К., 1967.
21. Жишкович В. Пластика Русі-України X - перш. пол. XIV ст. – Львів, 1999.
22. Захарчук-Чугай Р. Народне декоративне мистецтво Яворівщини. – К., 1979.
23. Касіян В., Турченко Ю. Українська дожовтнева реалістична графіка. – К., 1961.
24. Курилич М. Гуцульський орнамент. – К., 2001.
25. Лащук Ю. Косівська кераміка. – К., 1966.
26. Лебедев В. Оксана Павленко. – К., 1986.
27. Лукань В. Начерки Михайла Фіголя. – Івано-Франківськ, 2007.
28. Лукань В. Вибрані статті про мистецтво. – Івано-Франківськ, 2009.
29. Любченко В. Іван Гуторов. – К., 1973.
30. Майчик-Бідняк М. Микола Бідняк. – Львів, 1992.
31. Матейко К. Український народний одяг. – К., 1977.
32. Масловська Л. Олександр Архипенко. – К., 1989.
33. Мацапура М. Сергій Беседін. – К., 1965.
34. Моздир М. Володимир Лупійчук. – Львів, 2005.
35. Моздир М. Українська народна дерев'яна скульптура. – К., 1980.
36. Мурашко М. Спогади старого вчителя. – К., 1964.
37. Мусієнко П. Іван Гончар. – К., 1952.
38. Німенко А. Кавалерідзе-скульптор. – К., 1967.
39. Нога О. Іван Левинський. – Львів, 1993.

40. Овсійчук В. Олекса Новаківський. – Львів, 2003.
41. Огієвська І. Микола Пимоненко. – К., 1983.
42. Огієвська І. Сергій Світославський. – К., 1989.
43. Островський Г. Эммануил Мысько. – М., 1977.
44. Островський Г. Олекса Новаківський. – К., 1973
45. Островский Г. А. Кашшай. – М., 1962.
46. Островський Г. Ю. Краткохвиля-Відимська. – К., 1966.
47. Островський Г. Володимир Микита. – К., 1983.
48. Откович В. Іван Сколоздра. – К., 1990.
49. Павлов В. Адальберт Ерделі. – К., 1972.
50. Павлов В. Андрій Коцка. – К., 1973.
51. Попова Л. Олександр Данченко. – К., 1972.
52. Попова Л. С. Светославський. – К., 1961.
53. Портнов Г. Василь Касіян. – К., 1962.
54. Рубан В. Анатолій Петрицький. – К., 1991.
55. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. – К., 2009.
56. Слободян О. Павлина Цвілик. – К., 1982.
57. Таранушенко С. Порфирій Мартинович. – К., 1958.
58. Ткаченко М. Вітольд Манастирський. – К., 1977.
59. Ткаченко М. Теофіл Копистинський. – К., 1972.
60. Тріска О. Малярство на склі Гуцульщини та Покуття. – Львів, 2009.
61. Федорук О. Корнило Устиянович. – К., 1992.
62. Фіголь М. Ярослав Пстрак. – К., 1965.
63. Чарновський О. Українська народна скульптура. – Львів, 1976.
64. Членова Л. Олександр Мурашко. – К., 1980.
65. Членова Л. Федір Кричевський. – К., 1980.
66. Шандор Л. Г. Глюк. – К., 1959.
67. Шандор Л. Еміль Грабовський. – К., 1962.
68. Шмагало Р. Словник митців-педагогів України та з України у світі. – Львів, 2002.
69. Шпаков А. Микола Глущенко. – К., 1962.
70. Янко Д. Олександр Скобликов. – К., 1979.
71. Яценко В. Микола Самокиш. – К., 1979.
72. Яців Р. Мирон Яців. – Львів, 2000.

Зміст

ПЕРЕДМОВА.....	3
IV КУРС – 7-ий семестр.....	5
ВСТУПНА ЛЕКЦІЯ. Українське мистецтво в контексті європейської і світової культури.....	6
ТЕМА 1. Давнє мистецтво на території України.....	10
ТЕМА 2. Мистецтво Київської Русі X – XIII ст.	22
ТЕМА 3. Мистецтво України XIV - першої половини XVI ст.	42
ТЕМА 4. Українське мистецтво другої половини XVI - першої половини XVII ст.	56
IV КУРС – 8-ий семестр.....	75
ТЕМА 5. Українське мистецтво другої половини XVII - XVIII ст.	76
ТЕМА 6. Українська народна дерев'яна архітектура.....	104
ТЕМА 7. Українське мистецтво кінця XVIII - першої половини XIX ст.	116
V КУРС – 9-ий семестр.....	139
ТЕМА 8. Українське мистецтво другої половини XIX - поч. XX ст.	140
ТЕМА 9. Українське мистецтво XX ст.	166
ТЕМА 10. Мистецтво українського зарубіжжя	177
ТЕМА 11. Українське мистецтво кінця XX - поч. XXI ст.	181
Орієнтовна тематика курсових робіт.....	188
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	189

Навчальне видання

Володимир Григорович Лукань

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА
КОНСПЕКТ КУРСУ ЛЕКЦІЙ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор-упорядник *Володимир Лукань*
Дизайн обкладинки *Володимира Луканя*
Комп'ютерна верстка *Лілії Рейко*

Підписано до друку 24.10.2011. Формат 84х90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Calibri. Умовн. друк. арк. 5,25. Умовн. фарбо-відб. 5,25.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, просп. С. Бандери, 34а, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1655-1

9 | 789661 | 016551 |